

ענג שבת

פרשת בא - בשלח

ה' בשבט ה'תשפ"ו
(23.01.2026)

לילוי נשמת יצחק בן יוסף מיטץ הכהן ז"ל יהי זכרו ברוך!

עלון מס' 8 (1398)
(שנה ארבעים)

מועדי השבת בא

ער"ש מוצ"ש	י-ם	ת"א	חיפה	ב"ש	אילת
17.45	16.29	16.44	16.43	16.48	16.41
17.46	16.44	16.43	16.48	16.41	17.46

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת בא - יום י'	(אופק ת"א)
עלות השחר	5.03 - 5.05
זמן הנחת תפילין	5.46 - 5.50
הנץ החמה (מישור)	6.36 - 6.40
הנץ החמה (הנראה)	6.42 - 6.45
ס"ו ק"ש מג"א	8.28 - 8.29
ס"ו ק"ש הגר"א	9.14 - 9.14
חצות היום	11.54 - 11.53
מנחה גדולה	12.25 - 12.23
שקיעת החמה	17.12 - 17.07
צאת הכוכבים ב'	18.02 - 17.57

דף יומי: מנחות יג - יט

מועדי השבת בשלח

ער"ש מוצ"ש	י-ם	ת"א	חיפה	ב"ש	אילת
17.51	16.36	16.50	16.40	16.54	16.47
17.52	16.50	16.40	16.54	16.47	17.52

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת בשלח - יום י'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.59 - 5.02
זמן הנחת תפילין	5.42 - 5.46
הנץ החמה (מישור)	6.32 - 6.36
הנץ החמה (הנראה)	6.37 - 6.41
ס"ו ק"ש מג"א	8.27 - 8.28
ס"ו ק"ש הגר"א	9.11 - 9.13
חצות היום	11.55 - 11.54
מנחה גדולה	12.25 - 12.25
שקיעת החמה	17.19 - 17.13
צאת הכוכבים ב'	18:09 - 18.03

דף יומי: מנחות כ - כו

ים של אמונה - מסר לפרשת בשלח ושבת שירה

עם ישראל עומד תמיד במבחנים. פרשת בשלח מציבה אותנו מול תמותה ברורה: הים לפנינו, מצרים מאחור, ואין דרך גלויה לעין. כאן אין מקום לדיבורים רכים; כאן נבחנים האמונה, העמידה, היכולת לבצע מצוות ולעמוד בהנהגת התורה. היציאה ממצרים כבר קרתה, אך מצרים עוד יושבת בלב. העבודות קשה, אך מוכרת. החירות דורשת עמידה בתורה, קיום מצוות, וקבלת עול מלכות שמים. ולכן נשמעות תלונות: "מה לנו ולים הזה?" - לא מתוך כפירה, אלא מתוך פחד ובלבול. כל דור וכל איש נבחנים ברגעים שבהם הדרך אינה ברורה: האם נלך אחר הוראת משה, או נשוב לאחור?

הישועה אינה באה רק בצעקות או בתפילה. יש רגע שבו צריך מעשה. נחשוך בן עמינדב נכנס ראשון אל המים. לא שאל, לא חישב - פשוט עשה את המוטל עליו. כך נראית אמונה - לא סיסמאות, לא דיבורים, אלא פעולה בשטח. מי שאינו נכנס - לא זוכה לראות את קריעת הים, את נס ה' הגדול, את ההנהגה האלוקית במלוא הדרה.

יש שעה שבה ההמתנה אינה סבלנות אלא חולשה. "מה תצעק אלי - דבר אל בני ישראל ויסעו". לא כל צעקה היא מצווה, ולא כל שתיקה היא יראת שמים. התורה דורשת פעולה, אחריות, ומודעות. מי שמוכן - עובר את המבחן; מי שנעמד במקום - מפסיד את הזכות לחזות בנס.

שבת שירה מלמדת ששירה נולדת מתוך ההכרה במלכות ה'. "אז ישיר משה ובני ישראל" - לאחר שהאויב נבלע במים, לאחר שהדרך התבררה. השירה היא קבלת עול מלכות ה', הכרה שאדם עושה את חלקו והקב"ה משלים. זוהי שירה של נחת רוח על מעשים נאותים, על קיום מצוות בזמן מצוקה, על הנהגה לפי התורה.

ובאותו שבוע חל ט"ו בשבט, חג השורשים. אין בו דרמה, אך הוא מלמד: החיים מתחילים בשורשים. עץ ששורשיו חיים - אף אם הענפים יבשים - יפרח. עץ חזק אך מנותק מהשורשים - ייבש. כך גם עם ישראל: כוחו בנאמנות לשורשיו, לתורה, למצוות, ולנהיגת התורה.

דורנו נבחן ברגעי סכנה: צעקות אויבים, לחצים מבפנים, שנאה וסיונות לשבור את העם. כאן באים לידי ביטוי גם לוחמינו - מי שמגן על המדינה, על יישובים, על קהילות - כמו נחשון, נכנסים אל הים בשעה של סכנה, עם אמונה וביטחון בתורה ובהנהגה. פרשת בשלח מלמדת: יש זמן לצעקה, יש זמן למעשה. מי שמוכן להיכנס לים ולעמוד במצוות - מגלה שהדרך נפתחת, שהים נבקע, שהעם מתקדם.

עם ישראל אינו נמדד רק בכוח חיצוני או בגודל האויב. הוא נמדד בנאמנות למצוות, בקיום התורה, בעמידה במצוות ובמנהיגות התורה. הים נבקע - לא למי שעומד על החוף, אלא למי שעושה את המוטל עליו. כך גם אנחנו: נאמנים לשורשים, למצוות, להוראת התורה ולדורנו, ונמשיך ללכת קדימה - גם כשעדיין לא נראה את החוף, גם כשהאויבים עומדים סביבנו, גם כשחובת הלוחמים קשה - מתוך אמונה, הנהגה ומעשה.

הרב אליעזר שמחה וייס, חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל ומ"מ רב הערים בני ברק וגבעת שמואל

העלון מוקדש לזכר ולעיני גיטל מרים טובה רנד ז"ל

נפטרה ב-ט' בשבט תשס"ה. יהי זכרה ברוך!

יו"ר העמותה והעורך עו"ד שמואל כהן
כתובת: רח' פאת השולחן 8, תל-אביב
טל: 03-5234063, פקס: 03-5234063
דוא"ל: smuladv@netvision.net.il

שבת פרשת בא

ההפטרה: "הדבר אשר דבר ה' " (ירמיהו מו, יג). הנהוגים לפי הרמב"ם: "משא מצרים" (ישעיהו יט, א-כה).

שבת שירה פרשת בשלח

ההפטרה: "ודבורה אשה נביאה" (שופטים ד, ד). הספר" דים מתחילים: "ותשר דבורה" (שופטים ה, א).

עמידה ב" שירת היים"

השולחן ערוך (ארוח חיים סימן קמו סעיף ד) כתב, ש"אין צריך לעמוד מעומד בעת שקורין בתורה". הרמ"א במקום הוסף: "יש מחמירין ועומדין". במשנה ברורה (שם ס"ק יט) הביא פוסקים שהכריעו כדעת השולחן ערוך, שאין חובה לעמוד בשעת קריאת התורה, אך, יש בזה משום הידור. כיום מקובל בציבור כן לעמוד בקריאות מסוימות - בקריאת עשרת הדיברות (דווקא לגבי קריאה זו חזקו דברי המעוררים על העמידה בה זכור), בקריאת שירת היים, בתענית ציבור כשבעל הקריאה קורא י"ג מידות, וכן בסיומי החומשים נוהגים לעמוד לקראת קריאת הפסוק האחרון של החומש.

למעוררים על מנהג זה, טענה חזקה שהרי נראה כאילו קריאה שעומדים בה יש בה חשיבות יתירה, והרי אין מקום להעדיף חלק מסוים בתורה על פני שאר דברי התורה. וחז"ל אמרו דברים חמודים כלפי מי שמשבח שמועה אחת על פני שמועות אחרות, וכך אמרו (עירובין סד, א) "כל האומר שמועה זו נאה, וזו אינה נאה - מאבד הונה של תורה". ופירש רש"י הונה של תורה - "כבודה של תורה, וסופה להשתכח ממנו".

לכן, וכדי להמעיט מההבחנה בין קריאה לקריאה, מוטב לעמוד לפחות בכל העלייה, שבה הפסוקים שנוהגים לעמוד בהם. לגבי "שירת היים" בפרשת בשלח - יש לעמוד מתחילת הקריאה לרביעי ועד חמישי.

יום ראשון בערב אור לטו בשבט, סוף זמן קידוש לבנה (כל הלילה).

יום ראשון י"ד בשבט במנחה אין אומרים תחנון

יום שני ט"ו בשבט. אין ביום זה לא איסור מלאכה, לא משתה ולא זכר בתפילה. אעפ"כ משנים בו משאר הימים, ונהוגים קצת יר"ט, ואין אומרים תחנון. אומרים א-ל-א-ל ארץ אפים ולמנצח לפני ובא לציון (שולחן ערוך קלא, ו, ובמשנה ברורה). אבל עובר לפני התיבה. אין מתענים בטי"ו בשבט, גם לא חתן ביום חופתו. נוהגים לאכול מיני פרי אילנות מפירות ארץ ישראל.

ט"ו בשבט - ראש השנה לאילנות.

ארבעה ראשי שנים הם: באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים, באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, ר' אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות. באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר ב' (משנה ראש השנה ב, א). היום נוהגים בטי"ו בשבט, לפי שיצאה בת קול ואמרה "הלכה כבית הלל" (גמ' ר"ה יד, ב). מאי טעמא? מהו הטעם שבאחד בשבט הוא ראש השנה לאילן, שואלת הגמ' (אש השנה יד, א) (התוספות מסביר במקום שהגמרא נקטה את בית שמאי מפני שהיא הדעה המוכרת ראשונה במשנה, אבל הגמרא מתכוננת לפרש אף את דברי בית הלל שמדובר על ט"ו בשבט). ועתה הגמ': "אמר רבי אלעזר, אמר רבי אושעיא: הואיל ויצאו רוב גשמי השנה", ואז מגיע זמן חנטת האילן.

ט"ו בשבט ראש השנה לענן מעשרות פירות האילן, שאין מעשרים מפירות שגדלו לפני כן על הפירות שגדלו אחר כך. וכן לענין ערלה ורבעי, נגמרת השנה בטי"ו בשבט ולא באחד בתשרי. יש אומרים שגם לענין פירות שביעית, הפירות שחנטו עד טו בשבט של שנה שמינית, נחשבים כשל שמיטה. אחד באלול, אחד בניסן וט"ו בשבט ימי חול רגילים. מדוע בטי"ו בשבט עושים בו שינוי של קצת יר"ט? לפי שיש בו מעין שבת ארץ ישראל. ביום זה מתחדש כח האדמה שבארץ ישראל להניב תנובתה, להוציא פירותיה ולהראות שבתה של: "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש" (דברים ח, ח).

ברכה ראשונה ואחרונה על מאכל
חכמינו (גמרא ברכות ל"ה) הראו שתירה בין הפסוקים: מצד אחד כתוב: "לד' הארץ ומלואה" דהיינו שהארץ

היא של ה' ומצד שני כתוב: "הארץ נתן לבני אדם" דהיינו שארץ היא לרשות האדם. על זה תירצו: "כאן קודם ברכה וכאן לאחר ברכה" דהיינו שלפני הברכה אין לאדם כל זכות ליהנות מהארץ ואולם לאחר הברכה ד' נתן לבני אדם רשות הנאה בת ובאמת זכות גדולה היא זו לברך לבורא עולם ולמצוא אותו קרוב אלינו בכל הנאה מעולמו.

ברכה ראשונה: שבעת המינים, חיטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון, זית, תמר. את מצוות הברכה צריך לקיים מפירות חשופים והם שבעת המינים. גם בברכות יש לזן קדימות. קל לזכור סדר קדימות הברכות באמצעות ראשי תיבות: **מג"ע א"ש** - מוציא - מזונות, גפן, עץ, אדמה, שהכל. **דיני קדימה בשבעת המינים:** המשנה ברכות (מ, ע"ב): "היו לפניו מינין הרבה, ר' יהודה אומר: אם יש ביניהן מין שבעה עליו הוא מברך. וחכמים אומרים: מברך על איזה מהן שירצה". לדעת הרמב"ם, מקדים בברכה את החביב (הלכות ברכות פרק ח הלכה יג). השולחן ערוך (סימן ריא) בסעיף א' פסק ששבעת המינים קודמים. בסעיף ב': אם הביאו לפניו פירות משבעת המינים והם נמצאים על השולחן ורוצה לאכול מכולם, הסדר לענין קדימה בברכות הוא: זית, תמר, ענבים או צימוקים, תאנה, רימון. השולחן ערוך מביא כאן גם את סברת הרמב"ם, ודחה כי הרבה פוסקים חולקים על הרמב"ם והם: בה"ג, ר' יונה, תוספות, ראב"ד, רשב"א, מרדכי, סמ"ג רא"ש וטור.

המוציא ומזונות - ברכות המוציא לחם מן הארץ ובורא מיני מזונות, הנאמרות על מיני מאפה העשויים מחמשת מיני הדגן - חיטה ומשפחתה הכולמת והשיפון, ושעורה ומשפחתה **שיבולת השועל.** כאשר מונחים על השולחן מיני מאפה, יש לברך על מין המאפה ורק לאחר מכן על הפירות האחרים. אם המאפה הוא לחם, **חלה, לחמנייה** או **פיתה,** יש לברך ברכת המוציא ורק לאחר מכן על הפירות. כאשר הפירות הם חלק מהסעודה, אין צורך לברך עליהם כלל, שכן ברכת המוציא מתייחסת לכל הסעודה ולא לפת בלבד ופוטרת את כל שאר המאכלים והמשקאות מחובת הברכה. אך אם הפירות אינם חלק מן הסעודה, יש לברך עליהם לאחר ברכת המוציא. יוצא דופן הוא היין, שברכת המוציא אינה פוטרת מלברך עליו את ברכת בורא פרי הגפן, עקב היותו המובחר שבמשקאות. אם המאפה הוא עוגה, עוגיה, כעכים, מצות, חטיפים מלוחים ודומיהם, יש לברך עליהם בורא מיני מזונות לפני שמברכים על הפירות את ברכתם הראויה. זאת משום שהם המוכחרים ביותר מבין שבעת המינים.

גפן - בורא פרי הגפן - היא הברכה השלישית בחשיבוך תה, לאחר ברכת המוציא ומזונות. נתייחדה ליין, עקב היותו משקה מובחר ומשבעת המינים. כאשר על השולחן משקאות שונים, יש לברך תחילה בורא פרי הגפן, וברכה זו פוטרת את הברכה על שאר המשקים. אולם, ברכת בורא מיני מזונות קודמת לברכת בורא פרי הגפן.

כאשר עורכים קידוש בשבת, מברכים קודם על היין את ברכתו ורק לאחר מכן על הלחם או החלה. מטעם זה, בין השאר, נהוג לכסות את החלה בשעת הקידוש, שלא תתייבש, כביכול, מהשינוי שנעשה בסדר הברכות הרגיל בו איחרו את ברכתה לברכה על היין.

עץ - ברכת בורא פרי העץ - הנאמרת על פירות האילן, גם לגביה קיימים דיני קדימה: כאשר פירות שבעת המינים מונחים על השולחן יחד עם פירות אחרים במטרה לאוכלם, יש לברך את ברכת בורא פרי העץ עליהם ובכך לפטור את הפירות האחרים. כאשר מונחים כמה פירות משבעת המינים, יש לברך על המין הראשון לפי סדר זה: (ובכך לפטור את האחרים מחובת הברכה): זית, תמר, גפן, תאנה, רימון. סדר זה נקבע לפי קרבתם של שמונת הפירות למילה "ארץ" בפסוק "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש". רק אחר כך מגיעות הברכות על מאכלים שאינם משבעת המינים.

אדמה - בורא פרי האדמה, הנאמרת על ירקות ופירות חד-שנתיים כבננה.

שהכל - ברכת שהכל נהיה בדברו, הנאמרת על מוצרי מזון שאינם מן הצומח או שצורתם הטבעית כצומח שונתה ללא הכר. **ברכה אחרונה** יש התייחסות מיוחדת לשבעת המינים, כאשר על לחם מברכים 4 ברכות של ברכת המזון, ועל שבעת המינים מברכים ברכה אחת מעין שלוש שמזכירה את עיקר עניני ברכת המזון, ועל כל שאר הפירות מברכים את הברכה הפשוטה יותר **בורא נפשות.**

הנאה ממעשה שבת - חלק ב'

מה קורה כאשר פולשים לתחום שלי?

בחלק הקודם למדנו שאסור להנות מחילול שבת של יהודי, אף שאיסור זה הוא מדברי סופרים. בחלק זה נעסוק בשאלה שונה: האם קיימים מקרים שבהם מותר לכתחילה ליהנות מאור, קירור או חימום שנעשו בשבת על ידי יהודי אחר?

בגמרא שבבבא: "נכרי שהדליק את הנר - משתמש לאורו ישראל, ואם בשביל ישראל - אסור" (שבת קכ"ב ע"א) כלומר, מלאכה שעשה גוי עבור יהודי - אסור ליהנות ממנה, אך אם עשה אותה לצורך עצמו, מותר ליהודי ליהנות ממנה. אולם בירושלמי מובא חידוש: אם הגוי נכנס לביתו של היהודי והדליק את הנר מיוזמתו, מבלי שהיהודי ביקש זאת, "אין מטרי חין את האדם לצאת מביתו".

וכך פסק הרמ"א (או"ח סימן רעו סעיף א):

"מיהו אם עשה אינו יהודי בבית ישראל, מדעתו - אין הישראל צריך לצאת, אף על פי שנהנה מן הנר או מן המדורה".

המגן אברהם (שם, ס"ק ה) הוסיף שאין צורך אף להסב פניו ולהתרחק מן האור, אלא אם כן רוצה לנהוג מידת חסידות. עם זאת, אסור להשתמש לאור הנר. המשנה ברורה מדגיש נקודה נוספת, שאסור להנות מהנר שהגוי הדליק רק בדברים שלא ניתן היה לעשותם בלעדיו. ועוד הוסיף שאם היהודי ביקש מהגוי לבצע את המלאכה - חייב לצאת מהבית ואסור לו ליהנות כלל.

וזו לשונו: "רק שאסור להשתמש לאורו דבר שלא היה יכול לעשות בלא נר או להתחמם נגד המדורה אבל אם צוהו מתחלה - צריך לצאת אחר כך מהבית"

מכאן אנו לומדים יסוד גדול:

כל דבר שהיה ניתן לעשות גם ללא חילול שבת - מותר ליהנות ממנו, אף אם כעת נוספה הנאה כתוצאה מחילול שבת.

לדוגמה:

אם ניתן היה לקרוא לאור פנס רחוב, וכעת מישוהו הדליק אור בחדר - מותר להמשיך לקרוא לאור המנורה, אף שיש בכך תוספת הנאה.

לעומת זאת, אם קודם לא ניתן היה לקרוא כלל, וכעת יהודי הדליק את האור - אסור לקרוא ולהנות מן האור. כך גם באור בחדר מדרגות: אם יהודי הדליק אור בשבת, מותר ליהנות ממנו, שכן ניתן היה להתנהל גם בחושך על ידי גישוש.

וכן אם חייל הדליק רדיו בחדר שבו יושב חייל דתי שבת - אין מחובתו לצאת מן החדר.

הוא הדין לגבי אדם שהדליק בשבת מזגן. הרי שאם ניתן היה לשהות בבית גם ללא מזגן (כגון שהיה מאוורר או שהחום היה נסבל), אין צורך לצאת מן החדר ומותר להישאר בו. אך אם בלעדי המזגן לא ניתן היה לשהות בחדר כלל, אסור להיכנס אליו לאחר הדלקתו.

אמנם, המגן אברהם מציין שמידת חסידות להימנע גם מהנאה זו.

וכן פסק גם הרב עובדיה, לגבי חייל שהדליק רדיו לצורך עצמו:

"וכל שכן בנידון דידן שהחייל שעבר והדליק הרדיו לא נתכוון אלא להנאת עצמו, שבודאי שהחייל הדתי הנמצא באותו חדר, אינו צריך לצאת משם. אולם טוב שיעסיק עצמו בקריאה בדברי תורה, באופן שלא יהנה בשבת מן הקול של הנגינה, ואינו צריך לצאת בשבת מן החדר ההוא. והנלע"ד כתבתי." (ש"ת יביע אומר חלק י - אורח חיים סימן לד) לסיכום:

הנאה ממעשה שבת מותרת בין היתר במקרים שבהם ניתן היה לבצע את אותה פעולה גם ללא חילול שבת, ורק נוספה הנאה עקיפה בעקבות המעשה האסור.

הדין לקראת קום המדינה - הצעת הרב גורן

ערב קום המדינה, בחורשים שבין הכרות הא"ם בכ"ט בנובמבר ובין הכרות המדינה בה' באייר תש"ח, התנהל כבר דיון סביב מערכת המשפט של המדינה שבדרך. הרב שלמה גורן והרב משה צבי נריה פרסמו מאמרים בנושא בעיתון "הצופה". הרב יצחק הלוי הרצוג, הרב הראשי לישראל דאז, הגיב על כל אחד משני המכתבים בנפרד. תחת הכותרת "חוקה תורנית כיצד?", הדגיש הרב גורן את הצורך הגדול לבסס את המדינה (ובפרט מערכת המשפט) שבדרך על תורת ישראל: "אחת הבעיות החשובות ביותר והטעונות פתרון מקיף היא שאלת סידור בתי הדין במדינה היהודית. בתי הדין, הם הם שקובעים על פי רוב את אופייה של כל מדינה ודמותו של כל עם. אם נוכל להבטיח את עורק החיים המרכזי הזה בזיי המדינה, שיתנהל לפי חוקי התורה, נוכל לקחת להצלחה גם בכל יתר השטחים..." (הצופה, יט שבט תש"ח).

אחרי שהכריז על השאיפה לבנות חוקה לישראל על פי התורה, הבחיר הרב גורן שהוא ער לקושי לעשות זאת במדינה מודרנית בעלת רוב חילוני. לאור הקשיים, הציע הרב גורן: "על ידי חידושים תורניים, אפשר להקים בתי דין של פשרה שבהם יוכלו לשמש כשופטים ובעדים גם עוברי-עבירה ושאנם בני-ברית". הצעת הרב גורן הייתה להתבסס על הסכמת הציבור, ומכוח זה למנות שופטים שאינם דנים על פי התורה. למרות העיגון של הצעה זו בשולחן ערוך, הרב גורן הדגיש "שעל בתי המשפט מסוג זה לא יחול השם 'בית דין', כי בעצם אין להם סמכות תורנית כדיניים אלא סמכות ציבורית...." שבוועות אחדים לאחר מכן, הרב גורן פרסם מאמר נוסף. במאמר זה הוא ניתח לעומק את המקורות בסוגיית ערכאות של סוריא, וקבע כי גם אם אסור למנות דיינים שאינם בקיאים בדין תורה, אין זה הפוך את השופטים ל"ערכאות של גוים". הרב גורן תמך בהקמת "בתי משפט מחודשים על פי התורה במדינה היהודית בשוויון זכויות גמור לכל חלקי האוכלוסייה להתמנות כשופטים ולהתקבל כעדים, בהדגישנו במיוחד כי בתי המשפט המחודשים מסוג זה לא ייחשבו כבתי דין תורניים מלאים, כי אם כבתי משפט שקיבלו את סמכותם המשפטית ככוח הסכמת הציבור".

הרב גורן בחן את האפשרות שיוקמו אך ורק בתי משפט אזרחיים שיפעלו לפי הקלות הלכתיות מגוונות, והקשה עליה: "אם בתי המשפט הללו יכולים לחרוג ממסגרתם הקבועה של חוקי התורה ולהנהיג לעצמם חוקים ונימוסים מיוחדים על יסוד אומדן הדעת, הרי יתערער כל יסוד שייטנו בסידור בתי המשפט במדינה היהודית. שאם כן, תורה מה תהא עליה ואין כבוד התורה אלא לעשות על פי חוקה ומשפטית."

כדי לא לפגוע בדין תורה, ומצד שני לאפשר הקמת מערכת משפט במדינה שבדרך, הרב גורן כתב מאמר שלישי - ובו הצעה: "לייסד מערכת כפולה של בתי דין. האחת תכלול רשת בתי דין תורניים מלאים שבהם יקבלו תוקף כל חוקי התורה כמו שהם. את החלק הפלילי נצטרך להכניס מחדש גם לבתי דין אלו על ידי הסכמת כלל המדינה בהסתמכנו על הכוח המלוכתי שבבידנו כפי שנתברר במאמר הקודם. מערכת שניה של בתי דין תכלול בתי משפט אזרחיים שתונהג בהם חוקה אזרחית מאוחדת מותאמת לחוק הבעלאומי תוך הקפדה שלא תהא מנוגדת לחוקי התורה. עיקר הקמת בתי משפט אלו היא לשם בירור משפטים של המיעור טים. עם זה יהא בסמכותם לטפל במשפטים בין יהודים ליהודים." (הצופה, יז אדר א תש"פ)

הרב גורן היה מודע לסכנות שבקיומה של מערכת כפולה. הוא הבין כי "הכפילות במערכת בתי הדין תגרוף אחריה בעיות סמכותיות הטעונות פתרון תורני מקיף". על כן הוא הציע כלל יסוד: "במשפטים בין ישראל לישראל זכות הבכורה ניתנת לבתי הדין התורניים, זאת אומרת: במקרה שצד אחד ידרוש בית דין תורני שומעים לו..."

שבוע הבא: תגובות הרב הרצוג לרב גורן